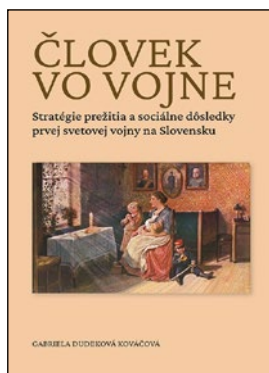

DUDEKOVÁ-KOVÁČOVÁ, Gabriela. *Človek vo vojne. Stratégie prežitia a sociálne dôsledky prvej svetovej vojny na Slovensku.* Bratislava : Historický ústav SAV, VEDA Vydavateľstvo SAV, 2019. 326 s. ISBN 978-80-224-1786-0.

Pracovníčka Historického ústavu Slovenskej akadémie vied, Gabriela Dudeková-Kováčová, sa vo svojej vedecko-výskumnej činnosti zaoberá sociálnymi a kultúrnymi dejinami Slovenska v kontexte dejín Habsburskej monarchie a jej následníckych štátov, v období od 18. storočia do prvej polovice 20. storočia. Sociálnym dejinám sa Dudeková-Kováčová venovala aj v predkladanej monografii *Človek vo vojne*, s podtitulom *Stratégie prežitia a sociálne dôsledky prvej svetovej vojny na Slovensku*, ktorej cieľom bolo „charakterizovať najdôležitejšie sociálne dôsledky prvej svetovej vojny na území Slovenska ako súčasti širšieho kontextu Uhorska a habsburskej monarchie“.

Monografia je rozdelená do úvodu, štyroch kapitol a sumarizujúceho záveru. V prvej kapitole autorka analyzuje fenomén vojnovnej hystérie na začiatku Veľkej vojny. Zjednocujúcim prvkom pre skupiny obyvateľstva podporujúce vojnu bola skutočnosť, že vnímali tento konflikt ako obrannú vojnu. Popisuje špecifické situácie vnímania vyhlásenia vojny v jednotlivých národoch a častiach Rakúsko-Uhorska, ako aj vojnovú propagandu, mobilizáciu a rukovanie brancov či ich postoje zachytené prostredníctvom dochovaných osobných výpovedí. Vo svojich analýzach a komparáciách Dudeková-Kováčová sleduje slovenské územie a Slovákov a porovnáva ho s ostatnými vybranými časťami monarchie. Predstavuje postupnú radikalizáciu spoločnosti v zázemí a vojakov na fronte v priebehu vojny, analyzuje čo túto radikalizáciu vyvolávalo a akým spôsobom ju ovplyvňovali vzniknuté politické udalosti.

Druhá kapitola je „exkurzom“ do konkrétnych bezpečnostných opatrení v mimoriadnom vojnovom režime Rakúsko-Uhorska. Autorka v nej predstavuje opatrenia voči menšinám v zázemí, perzekúcie a všadeprítomnú propagandu či prenasledovanie panslávov a vnútorných nepriateľov štátu. Značnú pozornosť v tejto kapitole venuje aj vojenskej cenzúre, kto ju riadil, čo bolo zamlčované a utajované. Prítomnosť Slovákov na cenzorských úradoch monarchie je v knihe prezentovaná cez čiastkové osudy konkrétnych predstaviteľov (napr. Stodola, Dérer, Hodža) aj prostredníctvom ich korešpondencie či spomienok. S cenzorskou činnosťou bola úzko spätá propaganda monarchie a činnosť Vojenského tlačového stanu. Činnosť tohto úradu, používané metódy a systematika prác propagandy či akcie a podujatia na podporu vojny, cisárskej rodiny a pod., bola prezentovaná všetkými dobovými dostupnými prostriedkami a médiami.

Stratégie prežitia civilného obyvateľstva v zázemí sú predmetom tretej kapitoly. Autorka sa v tomto kontexte zaoberala územím Slovenska dotknutého frontom, rukovaním slovenských brancov a jednotlivými plukmi, v ktorých malo slovenské etnikum najväčšie zastúpenie. Sledovala ekonomické a sociálne problémy obyvateľstva, komplikované pomery vojnového hospodárstva spojené s prídellovým systémom, pokles životnej úrovne či problematiku vojnových invalidov a utečencov. Kvôli nedostatočnému zásobovaniu bola v civilnom živote zavedená politika uskromňovania a obmedzenia konzumu, zavedené dni bez mäsa, zmeny vo výrobe tovarov a použitých materiálov pri ich výrobe či rozličné náhrady stravy a pod. Tieto faktory a mnohé ďalšie radikalizovali obyvateľstva v zázemí a zostrovali sociálne pomery.

Vo štvrtjej kapitole s názvom *Vojna ako skúsenosť* Dudeková-Kováčová prostredníctvom denníkov, korešpondencie a zachyteného rozprávania prezentovala čiastkové osudy vybraných ľudí, ktorým vojna zmenila život. Analyzovala tu stratégie prežitia v mimoriadnej situácii a akým spôsobom táto mimoriadna situácia (vojna a vojnové pomery) vplývala na vojakov, civilistov, ženy a deti a ako sa s tým tieto skupiny obyvateľstva vyrovnávali či ako ich prežívali. Okrem bojových skúseností vojakov či odriekania civilistov sa autorka zamerala aj na sociálne zmeny v životoch ľudí. Prezentovala zmeny v rodinách, v oblasti manželských a partnerských vzťahov či úlohy žien počas vojny a vplyv konfliktu na ich postavenie po jeho konci.

V závere autorka predstavila dôsledky prvej svetovej vojny, priblížila v čom bola táto vojna odlišná od dovtedajších konfliktov, uviedla bilancie strát a problémy, ktorým musel čeliť svet po jej ukončení. Zaoberala sa tu aj otázkami demografickej prevahy žien nad mužmi po konci vojny, ale aj zmenami v spoločnosti, ktoré boli vyvolané práve samotnou vojnou.

Monografia *Človek vo vojne* je postavená na dlhoročnom výskume autorky, ktorý je v knihe prezentovaný jednak v podobe prvotných textov, jednak v už publikovaných štúdiách a čiastkových prácach. V samom závere sa nachádza resumé v anglickom jazyku a menný register. Monografia je určená všetkým záujemcom o dejiny prvej svetovej vojny, dejiny Slovenska, sociálne dejiny a príbuzné odbory.

Erik Ondria